

Paniumu — Umubare Cumi n'Icyenda

Abakomeye: Antiyokusi, Konsitantini, n'Umukuru wa Leta wa Nyuma

Jeff Pippenger

2026-03-01

Urufunguzo rwo kugabanya neza imirongo ya cumi kugeza kuri cumi n'itandatu yo muri Daniyeli cumi n'umwe ruboneka mu mikoreshereze y'ibanze y'ubuhanuzi yakoreshejwe hashize imyaka irenga mirongo itatu, mu 1996, igihe ikinyamakuru **The Time of the End** cyatangazwaga. Nyuma y'imyaka mirongo itatu, Uwiteka yahishuye ko ubundi butumwa bw'ubuhanuzi bugomba gushyirwa mu buryo bwemewe nk'uko ubutumwa bw'Abamillerite bwashyizwe mu buryo bwemewe mu 1831. Mu mateka ya omega y'iyi myaka mirongo itatu, ubutumwa bugomba gushyirwa mu buryo bwemewe bugaragazwa nk'ugukosora ubutumwa bwabanje bwerekeye Isilamu, nk'uko byagereranyijwe na Josiah Litch, kandi nanone nk'ubutumwa bukosoze bw'urugi rufunze, nk'uko bwagereranyijwe na Samuel Snow, ari bwo kimenyetso cy'umugani w'inkumi icumi. Ubutumwa bwerekeye Isilamu, buherekejwe n'umuburo werekeye inzugi z'igihagararo cy'igeragezwa zigenda zifungwa buhoro buhoro uko Kristo arangiza umurimo We w'urubanza, buzatangazwa. Ubutumwa ni ubw'impane ebyiri, bufite umurongo w'imbere n'umurongo w'inyuma, ari byo na byo bihagarariye intambwe ebyiri za mbere z'uburyo bw'ibigeragezo by'intambwe eshatu buri gihe bibaho iyo ubuhanuzi bukuweho ikimenyetso, nk'uko byari ihishurwa rya Yesu Kristo ku itariki ya 31 Ukuboza 2023.

Ikinyamakuru **The Time of the End** gikubiyemo incamake y'ibanze y'ahazaza ha Amerika nk'uko hagaragazwa mu mirongo itandatu ya nyuma ya Daniyeli igice cya cumi na kimwe, iyahishuwe mu gihe cy'imperuka mu mwaka wa 1989. icyo kinyamakuru kimaze imyaka mirongo itatu kiri mu nyandiko rusange, nyamara nta wigeze abona ko imwe mu nsanganyamatsiko zacyo nyamukuru yari urugamba rw'idini hagati ya gikomunisimu n'amatorero ari muni y'ingaruka za Gatolika, by'umwihariko muri Ukraine. Urwo rugamba rw'idini rwo mu gihe cya 1989 rusobanura imiterere y'isenyuka ry'idini rya Putin, nk'uko rigereranywa na Putolemi na Uziya mu bugome bwo kwigomeka bombi bagaragaje mu rusengeru rw'i Yerusalemu. Urusengeru rw'i Yerusalemu rwari urwa Uziya, si urwa Putolemi. Putin na Zelenskyy bombi bahumanya urwo rusengeru rumwe mu buryo bubiri butandukanye: umwe nk'Umunyegiputa, undi nk'Umuyahudi.

Itorero ryarwanaga n'umwami w'epfo mu mwaka wa 1989 ryari Itorero Gatolika. Kandi se kuki bitaba bityo? Ubutemera Imana bw'u Bugaransa ni bwo bwakomerekeje urupfu umwami w'amajyaruguru mu 1798; none se ni iki cyabuzwa ubupapa kwihorera ku gutotezwa kw'igihe kirekire ubutemera Imana bwakoreye Itorero Gatolika, by'umwihariko muri Ukraine? Ikirushaho kugira uburemere ni uko ubu buhamya busobanutse bwerekeye Ukraine bwavuye mu gitabo cyasohowe mu 1996, cyari gisubiramo ibyo abahanga mu mateka b'isi bavugaga ku mateka yo mu 1989. Ubu, ubwo Uwiteka ari gukuraho ikimenyetso ku mateka yahishwe yo mu murongo wa mirongo ine, yerekanye urugamba hagati y'amatorero abiri ya orotodogisi kugira ngo atange urwego rw'ubuhanuzi n'urw'amateka rw'intambara ya Raphia n'ingaruka zayo, kandi yari

yarashyizemo ubumenyi bukenewe mu kinyamakuru *The Time of the End* cyasohowe hashize imyaka mirongo itatu.

Iherezo rya Napoléon rihura n'iherezo rigenda ryegereza rya Lenin, Stalin n'imitegekere y'Ubumwe bw'Abasoviyeti. Igihe ubwami bw'amajyepfo bwo mu buhanuzi bwimuriraga umurwa mukuru wabwo mu Burusiya habaye impinduramatwara ebyiri zikomeye mu 1917. Iya mbere ni iyo yitwa Impinduramatwara y'Uburusiya, igihe Tsar yahirikwaga, hanyuma muri uwo mwaka nyine hakurikiraho Impinduramatwara y'Ababolsheviki, ari yo yatumye habaho intambara y'abaturage yatangiye mu 1917 ikageza mu 1922. Mu 1922 ni bwo Ubumwe bw'Abasoviyeti bwashinzwe.

Itangiriro ry'u Burusiya nk'umwami wo mu mwuka w'ikusi ry'amajyepfo ryagereranyaga impinduramatwara y'intambwe ebyiri yagejeje ku ntambara y'abaturage, hanyuma ikurikirwa no gushingwa kw'ihuriro ry'ibihugu. Isenyuka ry'Ubumwe bw'Abasoviyeti na ryo ryabaye mu ntambwe ebyiri, ritangirana no gusenya urukuta rwa Berlin ku wa 9 Ugushyingo 1989, maze rikaza kugeza ku isenyuka ry'Ubumwe bw'Abasoviyeti ku wa 31 Ukuboza 1991. Nk'umutegetsi wa nyuma w'u Burusiya, umwami wo mu majyepfo, Vladimir Putin, yagereranyijwe n'umutegetsi wa mbere w'u Burusiya—Vladimir Lenin.

Vladimir bisobanura “umuyobozi ukomeye” kandi Putin bisobanura “inzira.” Lenin bisobanura “uruzi runini,” ariko Vladimir Lenin yihitiyemo izina rya Lenin kugira ngo ahishe izina rye nyakuri, ari ryo Vladimir Ilyich Ulyanov. Ilyich bisobanura “umwana wa Eliya,” kandi Ulyanov bisobanura “umwana ukiri muto wa Eliya.”

Umuyobozi mukuru w'Uburusiya uri muri uwo murongo, mu mateka ashirwa mu ishusho n'intambara ya Raphia yo mu mwaka wa 217 Mbere ya Kristo, yagereranyijwe n'umuyobozi wa mbere w'Uburusiya, ari we Vladimir Lenin, wari umuyobozi ukomeye w'uruzi rukomeye, ariko wahishe izina rye. Izina ni ikimenyetso cy'imico, kandi kuba Vladimir yarahishe amazina ye yombi bishushanya imico yahisemo uruzi rukomeye rw'imitekerereze ya politiki aho guhitamo imico igereranywa na Eliya, bisobanura ngo “Imana ni Yehova.” Umuzi w'ubuhakanyi ni uguhakana Imana, kandi ubuhakanyi ni ikiranga cy'ibanze cy'umwami wo mu majyepfo. Izina rya kabiri n'irya gatatu Lenin yahawe bishimangira Eliya n'umwana we, kandi iherezo ry'Uburusiya nk'umwami wo mu majyepfo rigereranywa na Ptolemy IV, watsinze mu ntambara ya Raphia, ariko igihe Antiochus yagarukaga mu mwaka wa 200 Mbere ya Kristo mu ntambara ya Panium, icyo gihe umwana wa Ptolemy w'imyaka itanu ni we wari ku ngoma. Amazina abiri ya mbere ya Lenin agaragaza Eliya n'umwana we, kandi ahura na Ptolemy n'umwana we. Eliya n'ubutumwa bwe ku bana be biboneka mu minsi y'imperuka, mbere gato y’“umunsi ukomeye kandi uteye ubwoba w'Uwiteka;” ari na ho intambara za Raphia na Panium zihereye.

Dore, nzaboherereza Eliya umuhanuzi mbere y'uko umunsi ukomeye kandi uteye ubwoba w'Uwiteka uza; kandi azagarura imitima y'ababyeyi ku bana babo, n'imitima y'abana ku babyeyi babo, kugira ngo ntazaza ngo nkubite isi umuvumo. Malaki 4:5, 6.

Ubuhamya bwa Uziya na Ptolemy buhurirana mu murongo wa cumi n'umwe wa Daniyeli icumi n'umwe, kandi Uziya yabayeho imyaka cumi n'umwe nyuma y'ubwigomeke bwe n'ibibembe bye;

naho Ptolemy we yategetse imyaka cumi n'irindwi yose hamwe, ari na yo mubare w'imyaka iri hagati y'intambara zo mu murongo wa cumi n'umwe n'uwa cumi n'itanu. Ubuhanuzi bw'imyaka 250 bwatangiye mu 457 mbere ya Kristo, bwarangiye mu 207 mbere ya Kristo hagati y'izo ntambara zombi; imyaka icumi nyuma ya Raphia n'irindwi mbere ya Panium. Ingoma ya Ptolemy IV yatangiye mu 221 mbere ya Kristo, kandi yapfuye mu 204 mbere ya Kristo, bityo rero imyaka cumi n'irindwi ya Ptolemy si wo murongo umwe n'imyaka cumi n'irindwi iva kuri Raphia ikagera kuri Panium. Kandi si na yo myaka cumi n'irindwi imwe ihagarariwe n'isozwa ry'ubuhanuzi bw'imyaka 250 butangirana na Nero mu 64 bukarangira mu 313. Kuva mu 313 kugera ku itegeko rya mbere ry'icyumweru mu 321 ni imyaka umunani, kandi nyuma y'imyaka icyenda, mu 330, Constantine yagabanyije ubwami mu burasirazuba no mu burengerazuba.

Mu gihe cya vuba cyane, Putin n'u Burusiya bazatsinda Ukraine, kandi intambwe za Ptolemy na Uziya zizatangiye kongera kwigaragaza mu mateka ahagarariwe n'umurongo wa cumi na kabiri. Abahamya babiri bo muri Bibiliya bashyira iherezo ry'ikibazo cya nyuma cya Putin mu kibazo cy'itorero n'ubutegetsi. Ubugome bwabo bwagaragariye mu rusengeru rw'i Yerusalemu, bityo bikerekana urusengeru n'idini bya Uziya nk'ahantu h'ingenzi h'icyerekezo cy'ubuhanuzi.

Zelenskyy, risobanura ngo "icyatsi," ni igikinisho cy'abanyabiro by'abaglobariste b'Umuryango w'Ubumwe bw'u Burayi n'Umuryango w'Abibumbye, bafite gahunda y'ubuglobariste ihagarariwe neza n'umutwe wa politiki w'icyatsi usenga nyina w'isi. Birakwiriye ko Zelenskyy yari umukinnyi w'ikinamico, kuko bigaragara neza ko ari intumwa ikorera izindi mbaraga, kandi icyo izina rye risobanura, ari cyo "icyatsi," kigaragaza filozofiya ya politiki iyobora ingendo ze ku kibaho cy'umukino w'amahina cy'amateka y'ikiremamuntu. Kunesha burundu Zelenskyy biri hafi cyane.

Muri aya mateka ya nyuma, ubugome bwa Uziya na Potolemi buzongera gukinwa, ariko Potolemi (Putin) yapfuye imyaka ine mbere y'urugamba rwa Panium, kandi umutware wa nyuma w'umwami w'ikusi ahagarariwe n'umwana w'imyaka itanu uri gutegekwa n'uruhererekane rw'abarezi b'abanyabwenge b'abanyarugomo kandi badafite ubushobozi.

Ptolemy V yari afite imyaka nka 5–6 gusa igihe yimikwaga ku ntebe y'ubwami mu mwaka wa 204 mbere ya Kristo (nyuma y'urupfu rw'amayobera rwa se), kandi ubwami bw'Abaptoleme bwahungabanyijwe bikomeye n'uruhererekane rw'ubutegetsi bw'abasigasi bwari butagira ubushobozi cyangwa bwari ruswa mu gihe cy'ingoma ye. Ubusigasi bwa mbere bwabaye kuva mu mwaka wa 204–202 mbere ya Kristo, nyuma y'aho urupfu rwa Ptolemy IV ruhishiriwe kandi nyina Arsinoe III akicwa. Abari ibikomerezwa by'ibwami, Sosibius, wari umaze igihe kirekire ari minisitiri ku ngoma ya Ptolemy IV, na Agathocles, murumuna wa Agathoclea, inshoreke ya Ptolemy IV, biyemeje ko ari bo basigasi. Bahimbye cyangwa berekana inyandiko y'irage ibagira abarinzi, bashyira uwo mwami ukiri muto mu maboko ya Agathoclea n'umuryango we, kandi bakuraho abashoboraga kuzaba abo bahanganye. Sosibius ni we wayoboraga igice kinini cy'imirimo y'ubutegetsi mu ntangiriro.

Ihinduka ryabaye ahagana mu wa 202 M.K., igihe Agathocles yabaga umurinzimwami utegeka cyane kurusha abandi, ariko akangwa n'abatari bake bitewe n'ubusambanyi bwe no gucunga nabi

ubutegetsi. Imyivumbagatanyo y'abaturage yabereye i Alexandria yatumye yicishwa urw'agashinyaguro n'agatsiko k'abantu, umwami-w'umuhungu na we abyemera ku izina gusa. Abarinzi-mwami bamukurikiyeho ni Tlepolemus, umutware wa Pelusium, hanyuma Aristomenes. Mu gihe cy'intambara ya Panium mu wa 200 M.K., ubwami bwari buyobowe n'uru ruhererekane rw'abarinzi-mwami n'abajyanama b'ibwami basimburanaga.

Mu rugamba rw'i Panium, ingabo z'Abaputoleme ziyobowe ku rugamba na jenerali Skopasi w'Umwetoliya, wari umugaba w'abacancuro washyizweho n'ubutegetsi bw'ubwishingizi bw'umwami, si na Putoleme wa V ubwe. Uwo mwami ukiri muto nta butegetsi nyakuri yari afite—imyanzuro, ingamba za gisirikare, n'intege nke rusange z'ubwami byaturukaga ku kudashobora gukora kw'abishingizi b'umwami, imyivumbagatanyo yo mu gihugu imbere (nk'imyigaragambyo y'Abanyegiputa kavukire), n'amayeri yo mu rugo rw'ibwami. Uku kudahagarara kwatumye Antiyokusi wa III Mukuru atsinda byimazeyo Skopasi i Panium, yigarurira Koele-Siriya, harimo n'u Buyuda, abikura burundu mu butegetsi bw'Abaputoleme.

Abanditsi b'amateka baganira ku bishoboka ko urupfu rwa Ptolémée IV rwatewe n'uburozi, kandi ibyo na byo biri mu bikekwaho mu mateka ku byerekeye Vladimir Lenin, Joseph Stalin, kimwe n'umwamikazi wo mu majyepfo, Cleopatra. Putin atsinda mu Ntambara ya Ukraine, ariko rero irimbuka rye ritangira n'icyifuzo cye cyo gushyiraho umubano w'ubugenzuzi Leta Zunze Ubumwe z'Abasoviyeti zari zisanzwe zifitanye n'itorero ryo muri Ukraine, uwo mubano ubwo wavwagaho mu 1989, wari ikimenyetso cy'intsinzi y'umwami wo mu majyaruguru ku mwami wo mu majyepfo.

Ukrayina ni yo nkomoko y'Uburafuriki bw'Aborutodogisi b'Abasilave bo mu Burasirazuba. Umubatizo wa Vladimir Mukuru wabereye i Kyiv mu mwaka wa 988. Nyuma yaho Moscou yaje kwiyitirira izina rya "Roma ya Gatatu" nyuma y'uguhanuka kwa Constantinople, yiyerekana nk'umuzungura ukwiriye kandi umurinzi w'iby'umwuka wemewe w'ibihugu byose by'Abarusiya, harimwo na Ukrayina nk'"intara yayo y'igitabo-cya-kiliziya".

Patirikarikati ya Mosiko yahoraga ifata Ukraine nk'idasobanuwe mu by'umwuka itandukanijwe n'u Burusiya, ikurikije intego igira iti "Abantu umwe, ukwizera kumwe," akaba ari imvugo na Putin ubwe yakoresheje kenshi. Ukraine, cyane cyane kuva mu 2014/2022, igenda irushaho kubona ubuyobozi bwa Mosiko nk'ubutegetsi bwa gikoloni n'ubw'ingoma y'ubwami bwagutse, aho kububona nk'ububonye nyabwo bwo mu by'umwuka. Kugeza muri Gashyantare 2026, hari inzego ebyiri za Orutodogisi zihiganwa. Rumwe ni Itorero rya Orutodogisi rya Ukraine, kuva mu 2019 rikaba ryarabaye ryigenga kuri Patiriyari Ekumeni Bartolomewo wa Konstantinopole. I Kyiv, Itorero rya Orutodogisi rya Ukraine rifatwa nk'Itorero ry'ukuri ry'igihugu.

Umusomyi niyitondere: Kiliziya Orutodogisi y'u Ukraine ni kiliziya itandukanye na Kiliziya Orutodogisi ya Ukraine. Kiliziya Orutodogisi ya Ukraine ifitanye isano na Kiliziya Orutodogisi y'u Burusiya, kandi ni yo mpamvu Zelenskyy yayigabyeho ibitero. Vatikani irwanya ibyo bitero bya Zelenskyy byatangiyeye gukorwa, ariko ubugome bwa Putin bwo mu murongo wa cumi na kabiri bukurikira intsinzi ye i Raphia, kandi buracyari ubwa kazozo.

Itorero ry'Aborutodogisi rya Ukraine ryari rifitanye isano mu mateka n'urwego rwa Moscow. Nyuma y'igitero cyo mu mwaka wa 2022, Itorero ry'Aborutodogisi rya Ukraine ryatangaje ubwigenge busesuye muri Gicurasi 2022, ariko iperereza rya Leta ya Ukraine (DESS) ryakomeje kenshi kuvuga ko rigikomeje kuba rifitanye isano na Moscow mu buryo bwa kanoni no mu buryo bw'amategeko. Muri Kanama 2024, Ukraine yashyizeho itegeko (ryashyizweho umukono na Zelenskyy) ribuza urwego urwo ari rwo rwose rw'idini rufitanye isano n'Itorero ry'Aborutodogisi ry'u Burusiya (ryitwa "igihugu gitero"). Itorero ry'Aborutodogisi rya Ukraine ryategetswe guca burundu iyo sano, bitaba ibyo rikazahura n'iseswa ritegetswe n'urukiko ry'Umurwa Mukuru waryo wa Kyiv. Kuva mu mpera za 2025 no mu ntangiriro za 2026, hakomeje kuba ibitero by'ubugenzuzi n'ikorwa ry'iperereza, kwimurira amaparuwasi mu Itorero ry'Aborutodogisi rya Ukraine (arenga 1,300 kuva mu 2022), imanza mu nkiko, ndetse n'impuguke z'Umuryango w'Abibumbye ziburira ku bibazo birebana n'ubwisanzure bw'idini ku byerekeye Itorero ry'Aborutodogisi rya Ukraine.

Vatikani yamaganiye ku mugaragaro iyaseswa iryo ari ryo ryose rihatiwe ry'Itorero rya Orutodogisi ryo muri Ukraine. U Burusiya na Putin babigaragaza nk'itotezwa rigaragara rikorerwa Orutodogisi yemewe na kanoni, kandi bagize kurinda "amatorero ya Orutodogisi y'Abarusiya" icyifuzo kigaragara mu mishyikirano iyo ari yo yose y'amahoro. Poropagande y'u Burusiya ihora ihuza Itorero rya Orutodogisi ryo muri Ukraine n'ibitero bya Leta ya Ukraine birikoreraho n'"Ubunazi" kandi ikabifata nk'igice cy'urwitwazo rwabo rw'"ukurandura Ubunazi."

Putin azinjira mu buryo bwo kwihandagaza "mu rusengeru" kandi azavuga ko afite ubutware bwuzuye bwo mu mwuka ku Butodogisi bwa Ukraine, agerageza kongera gushyira imiterere yose y'Itorero rya Ukraine munsu ya Moscou, asaba kwemerwa nk'umutware ukwiriye wo mu mwuka w'isi y'Aborutodogisi b'Abarusiya.

Ibi ni yo shusho nyakuri ihwanye na Ptolemy winjira Ahera Cyane, mu gihe Uziya ari Zelenskyy ushaka kosereza imibavu. Ubugome bwa Ptolemy bwabereye mu Ahera Cyane, naho ubwa Uziya bubera mu ahera. Umwami w'ikusi, usindagijwe n'insinzi y'"umupaka," asoza ububasha bw'ubusimbura bwa Nazi, hanyuma akarenza imbibi akinjira ahantu hagenewe gusa urwego rw'idini. Maze hazaza kwicisha bugufi gutunguranye guturutse ku Mana, kandi Putin azava ku rubyiniro rw'ibibera (nk'uko Ptolemy wa IV yapfuye mu mwaka wa 204 mbere ya Kristo). Nyuma y'icyuho cy'ubutegetsu cyo mu "cyiciro cy'abasimbura b'abanyantege nke," umwami w'amajyaruguru azagaruka afite imbaraga zisumbuyeho kandi azaneshya mu ntambara ya Panium y'iki gihe ivugwa mu murongo wa 15.

Cumi na karindwi

Imyaka cumi n'irindwi iboneka incuro eshatu mu mateka aho intambara za Raphia na Panium zihurira hamwe, umurongo ku murongo. Imyaka cumi n'irindwi uhereye ku itegeko rya Milan aho intebe z'ubwami z'iburasirazuba n'iz'iburengerazuba z'ubwami bw'ingoma zahujwe binyuze mu ishyingiranwa, kugeza ubwo ubwami bwacikagamo ibice kandi bugatandukanywa mu mwaka wa 330. Imyaka cumi n'irindwi itangira kandi igasoza ni ibimenyetso by'inzi by'ibindi bihe bibiri by'ubuhanuzi bifitanye isano. Guhera kuri Nero mu mwaka wa 64, hagaragajwe igihe cy'itotezwa

cyarangiyeye mu mateka ya Constantine Mukuru. Ihinduka riva mu gihe cy'itotezwa cya Nero rikajya ku bwumvikane buke bwashushanyijwe na Constantine rigaragaza ihinduka riva ku itorero rya Smyrna rikajya ku itorero rya Pergamosi. Umwaka wa 313 n'itegeko rya Milan bigaragaza iherezo ry'itorero rya Smyrna, kandi iherezo ry'igihe cy'imyaka cumi n'irindwi ni umwaka wa 330, ari na bwo habayeho isohozwa ry'ubuhanuzi bw'imyaka magana atatu na mirongo itandatu bwa Daniyeli 11:24.

Azinjirana amahoro ndetse no ku hantu hahingutse cyane ho mu ntara; kandi azakora ibyo ba sekuruza be batigeze bakora, cyangwa se ba sekuruza ba sekuruza be; azabagabanyiriza iminyago n'ibinyazwe n'ubutunzi: koko azategurira ibihome bikomeye imigambi ye, kugeza igihe runaka. Daniyeli 11:24.

Imyaka cumi n'irindwi itangirira mu wa 313 no ku itegeko rya Milan, itangirana no gusohora k'ubuhanuzi kandi igasozwa no gusohora kw'ubundi buhanuzi. Ugusohora kwa mbere k'ubuhanuzi kuranga intangiriro, kugaragaza ihinduka riva ku itorero rya Simuruna rijya ku itorero rya Perugamo, kandi ubuhanuzi buranga iherezo ry'iyoye myaka cumi n'irindwi, bugaragaza igabanywa rya Roma mo Roma y'iburasirazuba na Roma y'iburengerazuba. Iyo myaka cumi n'irindwi igaragazwa n'amateka y'ubuhanuzi, atari n'itangazo iryo ari ryo ryose ryihariye ry'imyaka cumi n'irindwi. Alufa y'igabanywa ry'itorero rya kabiri n'iryagatatu yahuriranye n'igabanywa ry'ubwami mo iburasirazuba n'iburengerazuba igihe ubuhanuzi bw'igihe cy'imyaka 360 bwashoraga. Ubwo buhanuzi bubiri bushyiraho igihe cy'imyaka cumi n'irindwi, kandi bigomba kwemezwa nk'igihe cy'ubuhanuzi gifite ishingiro gishingiye ku buhamya bwa babiri cyangwa batatu, niba cumi n'irindwi ari ikimenyetso cy'ubuhanuzi gifite agaciro.

Abo bagabo bari mu kindi gihe cy'imyaka 250 cyatangiriye mu wa 457 mbere ya Kristo. Kuri icyo tariki ni ho ubuhanuzi bw'imyaka 2,300 bwo muri Daniyeli 8:14 bwatangiriye. Umwaka wa 457 mbere ya Kristo ni intangiriro y'ubuhanuzi kandi ni ikimenyetso cy'ubuhanuzi cyamaze gushingwa. Kongeraho imyaka 250 ujya imbere biguzeza mu wa 207 mbere ya Kristo, ari yo mateka ari hagati y'intambara za Raphia na Panium. Intambara ya Raphia n'iya Panium ntizishobora gutandukanywa, kuko zombi zarwanywe na Antiochus Mukuru. Uhereye ku ntambara ya Raphia mu wa 217 mbere ya Kristo ukageza ku ntambara ya Panium mu wa 200 mbere ya Kristo ni imyaka cumi n'irindwi. Ubuhanuzi bw'imyaka 2,300 bugaragaza ihinduka ry'igihe cy'imiyoborere ku ntangiriro yabwo, ubwo itegeko rya gatatu ryasubizaga u Buyuda ubwigenge bwabwo bw'igihugu, kandi no ku iherezo habayeho ihinduka ry'igihe cy'imiyoborere ubwo Kristo yimukaga ava Ahera akajya Ahera Cyane. Umwaka wa 207 mbere ya Kristo ugereranya ihinduka ry'igihe cy'ubutegetsi bw'Abanyegiputa kuri Yudaya, rijya mu gihe cy'ubutegetsi bw'Abaselewukusi ku gihugu cy'ikuzo. Igihe cy'ubutegetsi bw'Abaselewukusi ku gihugu cy'ikuzo cyabyaye ukwivumbagatanywa kw'Abamakabayo mu wa 167 mbere ya Kristo.

Igihe cya Nero cy'imyaka 250 kirangirana n'amateka ya Konsitantini MUKURU, kandi imyaka 250 isozwa hagati y'intambara ebyiri ni amateka ya Antiyokusi MUKURU. Mu ntambara ya Rafiya, Putolemee wa IV yatsinze Antiyokusi Mukuru, maze Putolemee ateguka imyaka cumi n'irindwi. Ibi bihe byombi by'imyaka 250 birimo igihe cyihariye cy'imyaka cumi n'irindwi. Byombi birangirira mu mateka y'umutegetsi uzwi ku izina rya MUKURU. Ibi bihe byombi

by'imyaka 250 bitangirira ku kimenyetso cy'ubuhanuzi cyamaze gushyirwaho kandi byombi birangirira ku kimenyetso cy'ubuhanuzi cyamaze gushyirwaho.

Leta Zunze Ubumwe za Amerika zatangiye ku wa 4 Nyakanga 1776, kandi imyaka 250 nyuma yaho ikugeze ku wa 4 Nyakanga 2026, ubwo Donald Trump, uzwi nk'ushaka kongera kugira Amerika "ikomeye," azizihiza iyo myaka 250. Umwaka wa 2026, kimwe n'igihe cy'imyaka 250 gitangirira mu wa 457 Mbere ya Kristo, usozwa hagati mu mateka y'intambara za Raphia na Panium zo muri iki gihe cya none, zizwi nk'intambara ya Ukraine n'Intambara ya Gatatu y'Isi Yose. Ingoma y'umwami wo mu majyepfo, igihe cy'itegeko rya mbere ryo ku Cyumweru, n'igihe kuva ku ntambara ya Raphia kugera kuri Panium bitanga ibihe bitatu by'imyaka cumi n'irindwi, byose bifitanye isano n'amateka amwe y'ubuhanuzi. Ibihe bitatu by'imyaka 250 byose bihurira hamwe mu mateka amwe y'ubuhanuzi. Ibi bihe bitatu by'imyaka 250 bishyiraho imirongo itatu y'ukuri kw'ubuhanuzi, ifitanye isano n'amateka ya Donald Trump, ugereranywa nka Constantine Mukuru cyangwa Antiochus Mukuru.

Imirongo itatu y'imyaka 250 itanga amashusho atatu atandukanye, ariko yuzuzanya, y'iminsi y'imperuka. Umurongo wa Nero ugaragaza amateka y'imyaka cumi n'irindwi y'ubwumvikane bwo guteshuka, asobanura mu buryo bwuzuye ibiranga by'ubuhanuzi by'ikorwa ry'ishusho ya cya gikoko.

“Uwiteka yanyeretse mu buryo busobanutse ko ishusho ya cya kigwahare izaremwa igihe cy'imbabazi kitarafungwa; kuko ari yo izaba ikigeragezo gikomeye ku bwoko bw'Imana, ari na cyo kizagena iherezo ryabo ry'iteka ryose. Uko uhagaze ni uruvange rw'imivurungano n'ibidahura ku buryo abantu bake cyane ari bo bazayobywa.

“Mu Byahishuwe 13 iyi nsanganyamatsiko igaragazwa mu buryo bweruye; [Byahishuwe 13:11–17, byavuzwe].”

“Iki ni cyo kigeragezo ubwoko bw'Imana bugomba kugira mbere y'uko bushyirwaho ikimenyetso. Abazaba bose baragaragaje ubudahemuka bwabo ku Mana bubahiriza amategeko yayo, kandi bakanga kwemera isabato y'impimbano, bazashyirwa muni y'ibendera ry'Umwami Imana Yehova, kandi bazahabwa ikimenyetso cy'Imana ihoraho. Abaretse ukuri gukomoka mu ijuru maze bakemera isabato yo ku Cyumweru, bazahabwa ikimenyetso cya ya nyamaswa.” Manuscript Releases, volume 15, 15.

Ishusho y'inyamaswa ni ihuriro ry'itorero na leta, aho itorero ari ryo rigenga uwo mubano. Ubwumvikane bwa Konstantini bwo kugerageza guhuza ubupagani n'Ubukristo ni urugero rw'ikirenga rw'ubwumvikane bwo mu minsi y'imperuka.

“Mu ngendo zirimo kuba ubu muri Leta Zunze Ubumwe z'Amerika zo gushakira inzego n'imikoreshereze by'itorero ubufasha bwa Leta, Abaporotesitanti barimo gukurikira inzira z'abayobo b'ubupapa. Kandi n'ikirenzeho, barimo gukingurira ubupapa urugi kugira ngo bwongere kwigarurira muri Amerika y'Abaporotesitanti ubutware bw'ikirenga bwatakaje mu Isi ya Kera. Kandi igituma uku kugenda kurushaho kugira ubusobanuro bukomeye ni uko intego nyamukuru iri gutekerezwa ari ugushyiraho kubahiriza umunsi wa Ku cyumweru ku gahato—umuco watangiriye i Roma, kandi ubupapa bukawuvuga ko ari ikimenyetso

cy'ubutware bwabwo. Ni umwuka w'ubupapa—umwuka wo kwihuza n'imigenzo y'isi, wo guha icyubahiro imihango y'abantu kuyirutisha amategeko y'Imana—uri kwinjira mu matorero y'Abaporotesitanti kandi ukayajyana gukora umurimo nk'uwo wo gushyira hejuru umunsi wa Ku cyumweru ubupapa bwakoze mbere yabo.”

Niba umusomyi ashaka gusobanukirwa n'ibikoresho bizakoreshwa muri icyo ntambara yenda kuza vuba, icyo agomba gukora ni ugukurikirana amateka y'uburyo Roma yakoresheje kugira ngo igere kuri uwo mugambi mu bihe byahise. Niba ashaka kumenya uko Abapapa n'Abaporotesitanti bishyize hamwe bazafata abanga inyigisho zabo, narebe umwuka Roma yagaragaje ku Isabato no ku bayirwaniriye.

“Amateka y'abami, inama nkuru rusange, n'amabwiriza y'itorero yashyigikiwe n'ububasha bw'isi ni byo byabaye intambwe umunsi mukuru wa gipagani wazamukiraho ukagera ku mwanya w'icyubahiro mu isi ya Gikristo. Igipimo cya mbere cya rubanda cyashyizeho itegeko ryo kwizihiza ku Cyumweru cyari itegeko ryashyizweho na Konstantino. (A.D. 321) Iri tegeko ryasabaga abatuye mu mijyi kuruhuka ku 'munsi w'izuba wubahwa,' ariko ryemereraga abatuye mu cyaro gukomeza imirimo yabo y'ubuhinzi. Nubwo mu by'ukuri ryari itegeko rya gipagani, umwami w'abami yarishyize mu bikorwa nyuma yo kwemera kwa gihamba gusa Ubukristo.” *The Great Controversy*, 574.

Urukurikirane rw'uko kujya mu bwumvikane bubi kwagiye gutera imbere kwagejeje ku itegeko ryo ku Cyumweru, kandi kuzongera kurigezaho, rugereranywa n'igihe cy'imyaka cumi n'irindwi kuva mu 313 kugeza mu 330, aho itegeko rya mbere ryo ku Cyumweru ryo mu 321 riri hagati y'ayo mateka. Mu ntangiriro habayeho ugushyingiranwa kw'iburasirazuba n'iburengerazuba, naho ku iherezo habaho ugutandukana kw'iburasirazuba n'iburengerazuba. Itegeko rya mbere ryo ku Cyumweru ni cyo kimenyetso cyo hagati kigereranya ubugome bwo kwigomeka, nk'uko inyuguti ya cumi na gatatu y'inyuguti z'Igiheburayo, iyo ibanjirijwe n'inyuguti ya mbere kandi igakurikirwa n'iya makumyabiri na kabiri ari na yo ya nyuma y'inyuguti z'izo nyuguti, bigize ijamba ry'Igiheburayo risobanura ukuri. Ishyingiranwa ryo mu ntangiriro n'ugutandukana ku iherezo byerekana inyuguti alfa ihuje n'inyuguti omega. Igihe cy'imyaka magana abiri na mirongo itanu cyatangiranye na Nero gifite ikimenyetso kiranga Kristo, kandi kivuga ku ngingo y'ukuri kw'iki gihe mu minsi y'imperuka.

Igihe cy'imyaka 250 gitangirira mu wa 457 Mbere ya Kristo gishyira imbaraga ku buhanga bwo gutegeka igihugu bugereranywa na Antiyokusi Mukuru nk'uko ahagaze mu gihe cy'imyaka cumi n'irindwi uhereye i Rafiya ukageza i Paniyumu. Tubisobanukirwa nk'ubuhanga bwo gutegeka igihugu, kuko mu wa 457 Mbere ya Kristo ari na bwo ubuhanuzi bw'imyaka 2,300 bwatangiyeye. Icyo gihe cy'imyaka 2,300 ni umurongo w'imbere w'ubuhanuzi uvuga umurimo w'Imana wo gucungura, uhuye n'ikimenyetso cy'ubuhanga bw'itorero. Bitandukanye n'igihe cy'imyaka 250 cyatangiranye na Nero, igihe gitangirira mu wa 457 Mbere ya Kristo kivuga ku ruhare rwa politiki rw'umukuru wa nyuma wa Amerika ushaka kongera gukomera kwa Amerika hanyuma n'isi, mu gihe ateza imbere igitekerezo cya Gatolika kiyobye cy'igihe cy'izahabu cy'imyaka igihumbi cy'amahoro.

Imyaka 250 ya Leta Zunze Ubumwe z’Amerika, ari yo nyamaswa yavuye mu isi ivugwa mu Byahishuwe igice cya cumi na gatatu, igaragaza iherezo ry’ubwami bwa gatandatu bw’ubuhanuzi bwa Bibiliya, busoreza aho bwatangiriye, hagati mu ntambara. Abanesheje amateka ni bo bagena inyandiko y’amateka ibikwa. Abademokarate bahabwa imbaraga n’ikiyoka cy’abakurikiza ubuzahurirane bw’isi, babona uru rujijo rw’iki gihe nk’impinduramatwara, naho Abarepubulikani bavuga cyane ariko ntibagire icyo bakora bo babona aya mateka y’iki gihe nk’intambara y’abaturage. Abademokarate ni bo bahagarariye ikiyoka cy’ubuhanuzi bwa Bibiliya, kandi Abarepubulikani bahagarariwe nk’Abaporotesitanti bateshutse, cyangwa se mu mvugo ya Yohana yo mu Byahishuwe igice cya cumi na gatandatu, ni bo muhanuzi w’ibinyoma. Leta Zunze Ubumwe z’Amerika zatangiye mu ntambara y’impinduramatwara kandi zisozwa n’intambara y’impinduramatwara. Ishyaka ry’Abarepubulikani ryatangiyeye mu ntambara y’abaturage kandi rirangirana n’intambara y’abaturage. Abarepubulikani babona intambara y’abaturage Abademokarate bita impinduramatwara.

Trump, nk’umukuru w’igihugu wa nyuma wo mu ishyaka ry’Abarepubulikani, afite ibimenyetso by’ubuhanuzi byarangaga umukuru w’igihugu wa mbere wo muri iryo shyamba, wageze mu mateka agaragara y’Intambara y’Abanyagihugu. Intambara y’Abanyagihugu ya Lincoln yo mu rwego rw’amateka agaragara na yo yari amateka y’imbere y’ubuhanuzi bwa Yesaya bwo mu gice cya karindwi, umurongo wa munani, bwatangiriye mu 1863, ari na wo mwaka nyir’izina w’Itangazo ryo Kubohora Abacakara. Itandukaniro riri hagati y’ayo mashyamba yombi ni ihame ry’ubuhanuzi ry’ibanze kandi ry’ishingiro. Ryatangiranye na Kayini na Abeli, ari bo mu gihe cya Kristo bahagarariwe n’Abasadukayo n’Abafarisayo, amatsinda abiri ya Kayini yagombaga kwica Abeli umwe.

Abafarisayo n’Abasadukayo bashushanya abemeye kubamba Mesiya wabo, kubera impamvu zitandukanye, ariko ubwumvikane—ni bwo bumwe rwose. Abafarisayo bavugaga ko barengera amategeko, ariko ntibabikore, nk’uko bimeze ku ba-Repubulikani. Abafarisayo bavugaga ko barengera Amategeko y’umwimerere y’Imana, ariko bagasobanura ayo Mategeko binyuze mu mitekereze yabo bwite irimo ivangura. Amategeko y’umwimerere ku Bafarisayo ni yo Itegeko Nshinga ku ba-Repubulikani, ari ryo Tegeko Nshinga nyir’izina bavuga ko bashyigikiye, nyamara batabikora. Abasadukayo bahakanaga ubushobozi bw’Imana, kandi nubwo bari agatsiko gato ugereranyije n’Abafarisayo, ni bo Abasadukayo bagenzuraga imiterere y’iyobokamana n’iya politiki bya Yudaya mu gihe cya Kristo. Abademokarate ni agatsiko gato ugereranyije n’aba-Repubulikani, gato cyane ku buryo bagomba kunyereza kugira ngo bakomeze kuguma ku butegetsi, kandi koko bakagumaho, kuko abo bahanganye na bo bavuga ko barengera ubutabera bungana kuri bose, nyamara ntibagire icyo bakora ngo bashyire mu bikorwa amahame y’amategeko bavugaga ko barengera.

Nta gishya kiri muni y’izuba, kandi amashyamba abiri ya politiki yo muri Leta Zunze Ubumwe z’Amerika ni igice kimwe cy’ahantu h’ubuhanuzi nk’uko Abafarisayo n’Abasadukayo na bo bari bameze. Birumvikana ko hari n’andi masano menshi ajyana n’uwo murongo w’ubuhanuzi, ariko ni uko gusa iyo ubonye isano ry’ubuhanuzi ry’izo mbaraga ebyiri zitari izera, zo nubwo ari abanzi, zishyira hamwe kurwanya ukwera, ari bwo ubona Ptolémée na Uziya mu mucyo ukwiriye. Abami

bombi bo mu majyepfo bagerageje gutambira mu rusengero rumwe, ariko Ptolémée, ukomoka muri Egiputa, ahagarariye imbaraga z'ikiyoka—Abademokarate. Uziya, nk'umwami w'u Buyuda, ni umuyobozi w'igihugu cy'ikuzo, ari cyo Buporotesitanti bw'ubuhakanyi, cyangwa umuhanuzi w'ibinyoma—Abarepubulikani.

Isano iri hagati y'ikiyoka n'umuhanuzi w'ibinyoma yagaragajwe mu buryo busanzwe ku Musozi wa Karumeli. Kuri uwo musozi, Ahabu yagereranyaga ikiyoka, kandi abahanuzi ba Bayali na Asitaroti ba Yezebeli bagereranyaga abahanuzi b'ibinyoma bahagurukiye kurwanya Eliya. Inyamaswa ari yo Yezebeli yari igikora inyuma y'amarembo i Samariya. Ikiyoka cyifatanyije n'umuhanuzi w'ibinyoma na cyo cyagereranyijwe n'ubumwe bwa Roma ya gipagani n'Abayuda ku musaraba, nk'uko bizaba no ku bumwe bw'Aba-Democrats n'Aba-Republicans ku itegeko ryo ku Cyumweru. Ibice bigize ubutegetsu bwunze ubumwe bigereranywa n'Aba-Democrats n'Aba-Republicans bari mu ihembe rya Republican ry'inyamaswa yo mu isi. Ubwo butegegi bubiri bwa politiki butagatifu bugereranywa na Kayini, kandi umurongo wa Abeli na wo ufite igabanyikamo ry'impande ebyiri.

Umurongo wa Abeli, ugereranyije n'umurongo wo hanze wa Kayini, ni wo murongo wo imbere, kandi ushushanywa n'amatsinda abiri y'abakobwa b'amasugi. Iterambere ry'ihembe rya Giporotesitanti ry'inyamaswa yo ku isi ari yo Leta Zunze Ubumwe z'Amerika, rishushanywa n'uruhererekane rw'ikorwa ryo kwezwa kw'idini ritangirana n'itorero rya Sarudi mu wa 1798, igihe Leta Zunze Ubumwe z'Amerika zabaga ubwami bwa gatandatu bw'ubuhanuzi bwa Bibiliya. Sarudi yari itorero rifite izina rivuga ko ari rizima, nyamara ryari ripfuye. Kugeza mu wa 1798, udutsiko twa Giporotesitanti twari twaritandukanije n'itorero rya gipapa twari dusanzwe dutangiye gusubira i Roma. Abakristo babanje kwitwa Abakristo bwa mbere muri Antiyokiya.

“I Antiyokiya ni ho abigishwa babanje kwitwa Abakristo. Iryo zina barihawe kuko Kristo ari we wari insanganyamatsiko nyamukuru y'ukubwiriza kwabo, y'inyigisho zabo, n'ibyo baganiragaho. Igihe cyose bahoraga bavuga ibyabaye mu minsi y'umurimo We ku isi, igihe abigishwa Be bahabwaga umugisha no kubana na We ubwe. Batarambirwa, bibandaga ku nyigisho Ze no ku bitangaza Bye byo gukiza. N'iminwa ihinda umushyitsi n'amaso yuzuye amarira bavugaga iby'umubabaro We mu murima, ukugambanirwa Kwe, urubanza rwe, no kwicwa Kwe, kwihangana no kwicisha bugufi byatumye yihanganira igisuzuguriro n'iyicarubozo byamukorewe n'abanzi Be, n'impuhwe nk'iz'Imana yasabiye abamurenganyaga. Izuka Rye no kuzamurwa Kwe, ndetse n'umurimo We wo mu ijuru wo kuba Umuhuza w'umuntu waguye, byari ingingo bishimiraga kugarukaho. Mu by'ukuri abanyamahanga bashoboraga rwose kubita Abakristo, kuko babwirizaga Kristo kandi bagasenga Imana banyuze muri We.

“Iyo ni Imana yabahaye izina ry'Abakristo. Iri ni izina ry'ubwami, ryahawe abantu bose bifatanyaga na Kristo. Ni kuri iri zina Yakobo yaje kwandika nyuma ati: 'Mbese abakire si bo babakandamiza, bakabakururira imbere y'intebe z'urubanza? Mbese si bo batuka iryo zina ryiza mwitiriwe?' Yakobo 2:6, 7. Kandi Petero aravugaga ati: 'Umuntu niyababarira azira ko ari Umukristo, ntagakorwe n'isoni; ahubwo ahimbaze Imana ku bw'ibyo.' 'Nimugayozwa bazira izina rya Kristo, murahirwa; kuko Umwuka w'ubwiza n'uwa Imana aba kuri mwe.' 1 Petero 4:16, 14.” Ibyakozwe n'Intumwa, 157.

Itorero rya Efeso ryahawe izina ry'Abakristo, ari ryo ryakurikiwe n'itorero rya Simuruna ryatotejwe, hanyuma rikurikirwa n'itorero ry'ubwumvikane bubi mu mateka ya Perugamo. Ubwo ubupapa bwafataga intebe y'ubwami, habayeho gutandukana kwagaragaje ko itorero ry'ukuri ry'Imana ari ryo torero ryo mu butayu. Itorero ry'Abaroma ryari Tiyatira. Igihe ubutayu bw'imyaka igihumbi magana abiri na mirongo itandatu bwari burangiye, havutse itorero ry'Abaporotesitanti, kandi uhereye icyo gihe ihembe ry'Abaporotesitanti rigaragazwa n'uruhererekane rw'ibizamini n'iyungururwa by'Imana.

Ubuporotesitanti bwatangiye igihe Martin Luther yamanikaga ku muryango inyandiko ze 95 mu mwaka wa 1517, hanyuma nyuma y'imyaka "23", mu 1540, hatangira umuryango w'Abayezuwiti. Mu 2013, ikiganiro cya 95 kandi cya nyuma cy'"Ameza ya Habakkuk" cyamanitswe ku muryango, maze ku wa 13 Werurwe 2013, hahabwa ububasha papa wa mbere w'Umwezu w'Abayezuwiti. Muri ayo mateka nyine, Martin Luther yaciwe na papa Leo mu Itorero. Ibyo ubishyireho mu mutima...

Mu mwaka wa 1798 itorero rya Sarudi ryavugaga ko rifite izina rya "Abaporotesitanti," ariko kubera gusubira i Roma ryari ryatangiyeye kutabasha kurengera izina ryaryo. Igihe Ubugarukiro bwa Miller bw'Abadivantisiti bwafataga itoroshi ry'Ubuporotesitanti mu mwaka wa 1844, bwagaragazaga gucyaha Yerobowamu, umwami wa mbere wa Isirayeli, igihugu cyari gifitanye isano y'amaraso n'umuryango wo muri Yuda, aho Imana yari yarashyize urusengeru rwayo. Yerobowamu yashyizeho icyiganano, gishingiye ku idini ryagereranyaga uburetwa bwa kera bw'igihugu cye. Yasubiyemo ubugome bw'ibanze bwa Aroni bwo kubaza igishushanyo cy'inyamaswa, hamwe n'ubusobanuro bwose bw'ubuhanuzi bufitanye isano n'iyi nkuru. Ariko mu murimo wo kuyegurira, Ubugarukiro bwa Miller bw'Abadivantisiti bwacyashye ukutemera kwe gukomeza kwerekeza kuramya kw'ukuri ku buturo bwera aho Imana ituye. Yerobowamu yashakaga ko intego yo kuramya iba i Beteli n'i Dani, ibyo bikaba bigereranya ab'i Sarudi bo mu 1844 banze gukurikira Kristo ngo yinjire Ahera Cyane.

Abadivantisimu y'Abamileri yahisemo gusubira mu idini rya Roma, kandi yemera rwose ingingo z'inyigisho z'abari bamaze kugaragazwa ko ari abahanuzi b'ibinyoma binyuze mu kwanga ubutumwa bwa Milleri; ibagira abatware babo mu by'iyobokamana kugira ngo batsindishirize ukwanga kwabo ubutumwa bw'ubuhanuzi bw'ibihe birindwi. Abadivantisimu y'Abamileri, kimwe n'uwo muhanuzi utumviye, yahisemo inzira yayo bwite aho gukurikira kuyoborwa n'Imana. Inzira ihitwamo n'abapfu mu bigeragezo byose no mu kwezwa gutandukanya abanyabwenge n'abapfu mu bakobwa cumi bo mu mateka y'ubuhanuzi, uhereye ku Ivugurura ry'Abaporotesitanti, ni inzira isubira ku gusenga igihugu mwakuwemo, kandi nk'uko babivuga, "inzira zose zijya i Roma." Inzira zose keretse inzira za kera za Yeremiya.

Ivugurura ry'Abaporotesitanti ryari ryagereranyijwe n'ugaruka kwa Mose muri Egiputa kugira ngo ayobore ubwoko bw'Imana abujyane mu Gihugu cy'Isezzerano. Bamaze kuva mu gihugu cy'ubunyage, Imana yari ifite umugambi wo guha ubwoko bwayo yitoranyirije amategeko yayo. Mu murongo wa Mose n'uw'Ivugurura ry'Abaporotesitanti, ubugome bwo kwigomeka bwagaragaye ako kanya nyuma yo gukizwa. Imana yagerageje Sarudi, ubwoko bwavugaga ko bufitwe izina rizima, nyamara bwari bwarapfuye igihe ubutumwa bwa William Miller bwageraga.

Mu 1844 habayeho kwezwa kubiri; ukwa mbere kwari ukwezwa kw'itorero rya Sarudi, ryari ryarihayeho kuvuga ko ari Abaporotesitanti, ariko rigaragazwa ko ryapfuye; hanyuma n'Abamilerite bejejwe muri uwo mwaka nyir'izina, mu isohozwa ry'umugani w'abakobwa cumi.

Abademokarate n'Abarepubulikani bahagarariye ibyiciro bibiri bya politiki, kandi byombi hamwe bigize ihembe ry'Abarepubulikani ku nyamaswa yo ku isi ivugwa mu Byahishuwe igice cya cumi na gatatu. Abakobwa b'isugi b'abanyabwenge n'ab'abapfu ni ibyiciro bibiri by'idini, kandi byombi hamwe bigize ihembe ry'Abaporotesitanti ku nyamaswa yo ku isi. Abakobwa b'isugi b'abanyabwenge bafite izina rya mbere ryatangirwe i Antiyokiya. Abakobwa b'isugi b'abanyabwenge ni Abakristo, ariko kandi ni Abafiladelifiya bafite isezerano ryo guhabwa izina.

Unesha ni we nzamugira inkingi mu rusengeru rw'Imana yanjye, kandi ntazongera kurusohokamo ukundi; kandi nzamwandikaho izina ry'Imana yanjye, n'izina ry'umurwa w'Imana yanjye, ari wo Yerusalemu nshya, umanuka uva mu ijuru ku Mana yanjye: kandi nzamwandikaho izina ryanjye rishya. Ibyahishuwe 3:12.

Ubwa mbere Imana yise ubwoko Bwayo "Abakristo" ni i Antiyokiya, kandi amateka aho urugendo rw'Abanyalawodikiya rw'abihumbi ijana na mirongo ine na bane ruhindukira rukaba urugendo rw'Abanyafiladelifiya rw'abihumbi ijana na mirongo ine na bane, ni na yo mateka ya Antiyokusi Mukuru, uwo umujyi wa Antiyokiya witiriwe, kandi ugaragazwa ku iherezo ry'igihe cy'imyaka magana abiri na mirongo itanu hagati y'intambara za Rafia na Paniumi.

Tuzakomeza ibyo bintu mu nyandiko ikurikira.